

Людмила Демченко, Ігор Тесленко

ТЕСТАМЕНТ АННИ-АЛОЇЗИ З КНЯЗІВ ОСТРОЗЬКИХ, ВДОВИ ВІЛЕНСЬКОГО ВОЄВОДИ ЯНА-КАРОЛЯ ХОДКЕВИЧА¹

Біографія останньої представниці роду Острозьких в найзагальніших рисах відома, проте ґрунтовного монографічного дослідження, присвяченого основним віхам життя цієї жінки, досі немає. Постать Анни-Алоїзи Ходкевич (1600-1654) завжди приваблювала вчених. Для одних авторів вона була уособленням ідеальної християнки, що піклується про Божі храми і монастирі, освіту підлеглого люду; для інших – відступницею від віри пращурів і «фанатичною католичкою». Зважений погляд простежується в роботах останніх років, зокрема, змістовній статті Томаша Кемпи². Показово, що одним з ключових джерел інформації польського історика, як, зрештою, і його попередників, став заповіт аристократки. А якщо точніше, то заповіт, доповнений двома додатками. Всі три документи були написані поза межами Волині, звідки пані Ходкевичева змушена була виїхати через бойові дії.

Про причини, які спонукали 51-річну жінку споряджати духівницю, нічого не відомо. У заповіті вони не озвучені, а відтак, залишається тільки гадати, чи завбачливість тестаторки була спровокована погіршенням її стану здоров'я, чи якимись іншими резонами, які впливали із загальної атмосфери тривоги, що огорнула Річ Посполиту у розпал війни. Так чи інакше, заповіт був укладений 12 червня 1651 р. в королівському замку в Неполомицях під Краковом (документ № 1). Хоч як далеко від осердя своїх володінь перебувала Анни-Алоїза Ходкевич, померти вона сподівалася в одній з двох своїх улюблених резиденцій – Острозі чи Звягелі. В тестаменті детально розписана церемонія поховання і заходи, які необхідно було здійснити до та після погребу. Місцем останнього спочинку княжна обрала головний храм фундованого нею ж острозького єзуїтського колегіуму, в якому лежало тіло її померлого чоловіка Яна-Кароля Ходкевича. Решту заповіту складають розпорядження фінансового та майнового характеру. Йдеться здебільшого про пожертви на храми, монастирі, шпиталі і, звісно, єзуїтський колегіум в

¹ Дякуємо за допомогу в підготовці до друку цього матеріалу Андрію Фелонюку, Ярославу Петшаку, Миколі Ільківу-Свидницькому та Віталію Ольшевському.

² Кемпа Т. "Przeznaczona matrona" Anna Alojza Chodkiewiczowa, córka Anny ze Sztemberku Ostrogskiej, protektorka jezuitów // Острозька давнина. Науковий збірник. – Остріп, 2014. – Вип. 3. – С. 54-100.

Острозі. Прямі спадкоємці, які мали перейняти і поділити маєткове господарство тестаторки, у тексті джерела згадуються, але без імен.

Звертає увагу відсутність традиційного у документах подібного роду розлогого параграфа, присвяченого слугам. Княжна Анна-Алоїза лише коротко зазначає, що з цього приводу залишила «rozporządzenie na osobneuy karcie w addytamencie, reka moia podpisanyum»³. І дійсно, зберігся додаток до заповіту, левову частку якого складають відписи різних сум та маєтків людям з оточення тестаторки (документ № 2). Датований додаток 12 вересня 1651 р., і це дає підстави вважати, що на момент укладення духовниці, тобто у червні того ж року, пані Ходкевичева залишала нащадкам зовсім інший «аддітамент».

Ще одну коротку дописку до заповіту («декларацію») остання з князів Острозьких спорядила у Гніні неподалік від Познані 5 січня 1653 р. (документ № 3). Визнаючи, що життя добігає кінця далеко від дому і розуміючи, що реалізувати раніше встановлений порядок погребу не вдасться, жінка просить виконавців своєї останньої волі одразу після смерті перевезти її тіло до Кракова і без затримки поховати в костелі святих апостолів Матвія і Левія Матвія. Вибір цього місця не був випадковим. Уже кілька років у храмі спочивало тіло чоловіка тестаторки. Втім, декларація містила чіткий припис: після «заспокоєння вітчизни» обидві труни мали бути доправдані до Острога і покладені в костелі святих Ігнатія Лойоли і Франциска Ксаверія (в єзуїтському колегіумі).

Відомо, що Анна-Алоїза Ходкевич померла у великопольському Рацоті 27 січня 1654 р.⁴ Як і слід було очікувати, спадкоємці – діти рідних сестер небіжчиці (Софії Любомирської та Катерини Замойської) – спробували оскаржити тестамент, за яким церковні інституції отримували надто щедрі пожертви. Попри вжиті заходи, їм це не вдалося⁵. Причиною поразки стала позиція короля та впливових сенаторів, призначених жінкою оборонцями та езекуторами заповіту, а формальних підстав для уневажнення документа не виявилось. Тестаторка попідкувалася про те, аби за життя кілька разів підтвердити свою останню волю. Маємо на увазі не лише відповідні місця з обох додатків до заповіту, а й кілька «роборацій», виголошених і вписаних у 1651 році до актових книг Краківського, Перемишльського і Луцького гродських судів⁶.

---

³ Archiwum Państwowe w Poznaniu. – Castrensia Posnaniensia 699, k. 218.

⁴ Kempa T. “Przeznaczona matrona” Anna Alojza Chodkiewiczowa... – S. 95.

⁵ Детальніше див. Там само. – S. 97-98.

⁶ Центральний державний історичний архів України, м. Київ. – Ф. 25, оп. 1, спр. 269, арк. 1024-1026 зв. Облята витягу з перемишльських гродських книг з уписанням екстракту з краківських гродських книг роборації заповіту Анни-Алоїзи Ходкевич. У давній столиці Польського королівства тестамент підтвердила сама аристократка (21.VIII.1651 р.), до Перемишля краківський екстракт відвіз уповноважений нею Гжегож Озьомковський (16.IX.1651 р.), до Луцька

Розпорядження Анни-Алоїзи Ходкевич щодо часу, місця і церемонії погребіння були виконані лише частково. Попри волю тестаторки, її тіло поховали не одразу після смерті, а лише через дев'ять місяців, і не у Кракові, а в Ярославі. Щоправда, того ж року домовину таки доправили до місця призначення. До Острога вона разом із труною Яна-Кароля Ходкевича була перевезена тільки в 1722 році⁷.

Публікація документів

№ 1

1651, червня 12. Неполомиці. – Тестамент Анни-Алоїзи з князів Острозьких, вдови віленського воєводи Яна-Кароля Ходкевича

W imię Oyca, y Syna, y Ducha Świętego.

Troicy nierozdzielney niski pokłon od wszystkiego stworzenia powinny na wiek wiekow niech będzie oddawany. Na ustawiczne patrząc odmiany życia ludzkiego y codzienne przez śmierć przenoszenia się z tej ziemi żyjących do podziemnych obywatelów, mając przed oczyma zwyczajne wszystkim porządnie umierającym wcześniej⁸ za zdrowia obmyślowania i rozr[z]ądzienia rzeczy swoich, nie chcąc ani dusze mey zapominać (ktorey naiwiec[e]y po Bogu mym powinnam), ani czeladzi mei bez nagrody słuszn[e]y opuszczać, tą terazniejszą wolą moją takie czynię rozrządzenie.

Naprzód protestuję się przed Bogiem moim, Matką Przenaiswietszą i Panną moją, aniołami i świętymi Bożymi, iż w wierze katolickiey, w ktorey żyłam, umrzeć chcę, Iemu samemu duszę niegodną moję, od Ktorego jest stworzona, iako twórcy memu oddawam y dobroci Jego proszę, aby się z nią iako Ociec łaskawy obyc miłosciwie raczył, nie iako sędzia surowy, grzechy moje według zasługi y cieszkosci ich sprawiedliwie karząc. Ciało zaś moje grzeszne, proszę, aby było położone w kościele oyców iezuitów w Ostrogu, kędy też świętey pamięci ie[g]o m[i]łosć pan wojewoda wilenski || [k. 216 v.] pan małżonek y dobrodzi mój położony jest y tam z nim czekać chcę oney straszney trąby z martwych powstania. O to proszę, aby bez wszelakich okazałości, które w stanie sierocym tak żyjąc[e]y, a pogotowiu umarł[e]y nie należą, schowane było. A porządek około ciała mego taki mieć chcę.

перемишльський випис доправдив, очевидно, її ж слуга Стефан Трушевич (17.XI.1651 р.).

⁷ Детальніше про це див. ґрунтовне дослідження Тараса Вихованця: *Вихованець Т. Ян-Кароль та Анна-Алоїза з Острозьких Ходкевичі: кінець життя, початок вічності* // Студії і матеріали з історії Волині / Ред. випуску В. Собчук. – Кременець, 2012. – С. 317-339.

⁸ Слово, пропущене в публікації Павла Клінта.

Trunna aby falendyszem czarnym obita y pokryta była, a to, co by na pokrycie ciała axamitu y na kapy na konie wynisc miało, na obicie trunny y katafalku przykrycie y za sukno, ktorym by kaplica okryta była cała, to wszystko os[z]acowawszy, na apparat koscielny do rąk ie[g]o m[iłos]ci xiedza rectora collegium ostrogskiego oycow iezuitow oddac, a sukno ma bydz nie zły breklesz, stopnie brekleszem nie podłym pokryte. Rękami oycow iezuitow abym była niesiona do kościoła, unizenie proszę, z domu blisko collegium w Os[t]rogu położonego, nie z zamku. Ze Zwykala⁹, ieslibym w nim umarła, – bez kap na koniach, samym tylko pokryciem trunny falendyszem dobrym i kolenskim płótnem podszytym prowadzona byc chcę. A bez kazania aby był odprawiony pogrzeb moy, proszę, tylko zeby iako naiwięc[e]y mszy swietych było, wszak iest z czego, ze z łaski Boga moiego i dobrodzieistwa iuz na ten czas executorow moich ratowana prętko byc mogę. Z sobą nic nie wezmę, cokolwiek z dobrodzieistwa Bożego y rodzicow moich mam zostawionego.

Na pogrzebie moim aby zadnych gości nie było, proszę, dla tego aby się iako naipredz[e]y odprawieł. Sług tylko moich przy schowaniu ciała mego miec chcę, aby mi tę ostatnią powinność oddali, proszę. Tych osobliwie po śmierci moiey do porządku naznaczam asz do pogrzebu, aby około ciała mego y około przystoinego kapłanow i ubogich częstowania przestrzegali: ie[g]o m[iłos]ci xiedza Piotra Zakrzewskiego, proboszcza iarosławskiego, proszę, także sług moich pana Alexandra Starzyskiego, pana Andrzeia Komonskiego. Rozumiem, że im nie będzie cieszka ta praca, gdsz nie tylko to na nich powinność wyciąga, || [k. 217] ale i nadgrode od Pana Boga miec będą pewną. Tychże proszę, aby od śmierci moiey zaraz przy ciele moim mieszkali, aby była wszelaka wygoda tak dla oycow iezuitow przy ciele moim mieszkających y kapłanow, iako y sług, y białychgłow, aby wszelaką przystoینosc y wygodę mieli, także i dla insz[e]y drobney czeladzi. Kapłanow swieckich nie prałatow na pogrzeb i prowadzenie ciała mego zaprosic, a kazdemu kapłanowi po złotych trzydziestu dac y odwoz osobno nadgrodzic. Osobna zas nadgroda tym swieckim niech będzie, ktorzy będą przy ciele moim asz do pogrzebu wigilię, msze święte, nieszpory y żołtarz odprawowac y więc[e]y niewczasu zazywac, dla tego większa tesz nad goscie namienione rnaię miec nadgrode. Do rąk ie[g]o m[iłos]ci xiedza rectora collegium ostrogskiego zaraz po śmierci moiey naznaczam dac dwa tysiąca złotych polskich, aby wszędzie rozesłał, zeby msze swiete pretko za duszę moję odprawowane były, na trzydziesci mszy dac po złotych dwadziescia albo iako na ten czas xiaźdz rector będzie rozumiał. Inszych kaptanow nie zapraszac oprócz samych swieckich. Pewnam tesz tego, że ich m[iłos]c oycowie iezuici z łaski swey, ile będzie mogło bydz w pretkim czasie, zgromadzą się dla ratunku dusze moiey, o co unizenie proszę. A iż koszty, furmany naymuiąc, miec muszą, do rąk ie[g]o m[iłos]ci xiedza rectora collegium ostrogskiego, chcę, aby na to dano złotych

---

⁹ Так у "познанській обляті", мало би бути: Zwyahla.

polских trzy tysiące, aby oycom, ktorzy goscmi będą, na koszty ich w naięciu powozow miedzy nie podzielił. O to tesz sług moich proszę, aby ciało moje bez pogrzebu nad niedziel cztery dal[e]i w domu chowane nie było. Także tesz aby ich m[ił]osciow oycow iezuitow dla mszey świętych przy ciele moim kilka par mieszkało, wielce proszę. Iesli tesz kto z goscinnych kapłanow przyiedzie, dac kazdemu, gdy nabozenstwo odprawi, po złotemu iałmużny za ka- || [k. 217 v.] zdym¹⁰ mszey święt[e]y odprawieniem. W dzien zas pogrzebu moiego aby były odprawowane msze święte, dac dwa tysiąca złotych polskich tygodniem albo dwiema przed czasem pogrzebu do rąk ie[g]o m[ił]os[ci] xiedza rectora ostrogskiego¹¹, zeby się w ten dzien pogrzebu wszedzie msze swiete za duszę moję odprawowały. Ubogiemu kazdemu, ktory bedzie na pogrzebie moim, dac po orcie. Z zakonnikow, iesli kto bedzie na ten czas, a mszą świętą odprawi, po taleru. Do klasztorow bliskich wszędy, iako do łuckich, zasławskich, koreckiego, dubienskiego, miedzyrzeckiego, lachowieckiego, krzemienieckiego, sukałskiego, także y do lwowskich klasztorow wszytkich dac po złotych stu, niech Pana Boga proszą za duszę moję y msze swiete odprawuią, a to dlatego czynię, aby niezgoda ktora więc zwykła bywac, w wielkim zgromadzeniu rozných uprzątneła się.

Za łaską Bożą maietnosci moich zawiedzionych nie zostawuię dziedzicom, tylko niewielką część, przeto proszę, aby iako naiprędzey długi wszytkim według rejestru ode mnie zostawionego y podpisanego, także y wszytkie inne, na ktore by pewne dowody pokazane były, zapłacono. Do tego nadgroda sługom moim wszytkim do naimnieyszego aby zupełnie uczyniona była, aby dusza moja obciążona nie była y wypłacenia długow w czyszcowych mękach nie czekała.

A iz nie mam zadnego mego własnego potomka, ktory by zostawał dziedzicem dobr moich, nad to maiąc wniesienie moje własne na kilkakroc sto tysięcy, od dobrodzieia moiego mnie danych, gdyzem to na zniesienie długow, ktore przechodziły summę trzykroc sto tysięcy złotych polskich, ob[e]ymuiąc dobra na mię działem przynależące, obrocieła, dla tych dwu przyczyn tym więc[e]y pobudzona będąc, abym przestrzenniej na iałmużny y ratunek dusze moiey obrocieła, tych dobr części moiey Boga dziedzicem czynię, ktore w ruchomych y leżących || [k. 218] rzeczach naznaczam, pewną będąc, ze ich m[ił]os[c] panowie successorowie, ktorzy wielkimi dostatkami są od Pana Boga udarowani y sami z własnych dobr swoich daleko więc[e]y na chwałę Bożą udzielaia, w tey ostatni[ei] woli moiey executorom moim nie będą przeszkadzac y uszczerbku naimnieyszego nie uczynią, o co unizenie proszę y surowym sądem Bozym obowięzuię. Iesliby namniej woli moiey nie słuchano, Pana Boga proszę, aby ten, ktory był za zywota oycem i opiekunem sieroctwa moiego, zeby zgwałcenie woli w odmianie mścił się na duszach i na ciałach tych, ktorzy by lubo odmienic, lubo umnieyszyc w czymkolwiek wolą moję ostatnią wazeli się, tak do kosciółow, iako na uczynki

¹⁰ У публікації П. Клінта помилково: kazd[e]y.

¹¹ У публікації П. Клінта замість "rectora ostrogskiego" помилково: Piotra Ostrogskiego.

dobrze naznaczone tym testamentem moim oświadczoną, tudziesz sługom moim (ktorych rozporządzenie na osobn[e]y karcie w addytamencie, reką moją podpisanym zostawię) do naymnieysz[e]y rzeczy, cokolwiekem naznaczeła, aby we wszystkim wykonano było, proszę, a nie tylko aby nie odmien[i]ono, ale ani aby zwłączano, wypełnić cokolwiek może bydz zaraz uczyniono.

Naprzód tedy od ratunkow duszę moiey y kościołow pocznę. Do kościoła oycow iezuitow ostrogskiego, gdzie lezec będę, odkazię dwadzieścia tysięcy złotych polskich, tamże złoto wszystko y kleinoty, perły, kamienie także wszystkie, czego osobny iest registr reką moją podpisany y pieczęcią zapieczętowany, srebro stołowe, konwie, miednice, nalewki, flasz, dzbany, misy, pułmiski, talerze, lichtarze stołowe, czasie, czarki, kubki, także pokoiowe y podrozne, koscielne lichtarze, ampułki, miseczki, dzwonki, kałamarze y namnieyszą rzecz, którą kolwiek mam albo asz do ostatniego zycia mego mieć mogę we srebrze tak złocistym, iako y białym temusz kościołowi przy collegium ostrogskiem wiecznie służyć y nalezec ma. A czynię to nie tylko z moiey przeciwko Panu Bogu chęci, którą powinam, ale tesz z powinności, || [k. 218 v.] gdysz ie[g]o m[iłos]c swietey pamięci dobrodzi moy roskazał mi, abym srebro oddała do kościołow, które przy mnie z dobrodzieystwa ie[g]o m[iłos]ci zostawało, co y zapisem stwierdzić y rzeczą samą oddać iako naiprędz[e]y obieciuję. Z kaplice domowey y pokoiowey obrazy wszystkie, pacierze, reliquiarze, zegary, księgi, szkatuły, szkatuleczki, skrzyneczki – wszystko to tamże, ich m[ił]osciom oycom iezuitom ostrogskiem daię. Obicia tesz wszystkie, którego nie wiele, opony, kobierce, także insze obicia temusz kościołowi ostrogskiemu odkazię, kobierce tedy wszystkie, które mam, proste y iedwabne, perskie y słupiasze, y opony proste y iedwabne, także materie, złoto i srebro do robot, iedwabie, płotna, rąbki, gdysz się to wszystko do kościoła kupowało, karety, konie wozowe, oprócz tych, iesli komu co naznaczę, na co wszystko ma być osobny registr przy testamencie reką moją podpisany i pieczęcią przycisniony, który chęć, aby tak ważny był, iakoby sam testament. Bydła stada, zrzebce, także owce, swinie w ostrogskich, zwiahelskich, berezdowskich folwarkach, gdyzem ia to wszystko kupowała, nie albo mało z działu zostawionego w folwarkach zostałam – ich m[iłos]ciom oycom iezuitom collegium ostrogskiego wiecznie oddaę y daruję. A proszę o to, ieslibym pod czas niesposobny wygnania bydła umarła, a wygnac by nie mozono pretko, zeby do czasu wiosny, poki by sami oycowie nie wzięli, po folwarkach w takimże dozorze, iako y za żywota mego zostawało, na co sumnieniem panow starostow obowięziuję, którzy do oddania tych rzeczy i bydeł wcale na urządach swych abych zatrzymani byli, ich m[ił]oscow panow executorow usilnie proszę, aby za odmianą szkody nie było. A iesliby tesz bydło wszystko lubo część iego kupić chciano do tychże maiętności i folwarkow, zeby nie || [k. 219] było ladaiało płacone. Cyna wszystka, miedz, strzelba, działa, hakownice, muszkiety niemieckie, bandolety, prochy, kule do teyże strzelby należące, acz ci tego wszystkiego nie wiele, – y

to chcę, aby wszystko oddane było do tegosz collegium ostrogskiego oycow iezuitow według rejestru tego wszystkiego reka moia podpisanego.

Zapisy wszystkie, przed tym dosyc¹² warowane i temusz collegium uczynione albo ktore uczynię podczas zycia mego, tem testamentem moim stwierdzam i ponawiam tą ostatnią wolą moją. Na domurowanie kosciola y collegium ostrogskiego zostawuję Krzywın z folwarkiem Kolumbem¹³, ktorých wsi iako na początku zaraz fundaciey swey y murowania tegosz collegium ich m[iłos]c oycowie iezuici ostrogscy zazywali, tak y teraz chcę, aby ich uzywali ze wszystkimi pożytkami y powinnościami poddanych dotąd, asz ze wszystkim stanie doskonale kosciol y collegium w Ostrogu. W czym nie czynię zadnego bezprawia nikomu, bo nie oddałam dobr ani maiętnosci samey, tylko aby na czesc i na chwałę Bogu memu tym predz[e]y dokonczone były mury, tę pomoc potrzebną bydy widzę, skąd ich m[ił]osciow panow successorow pamiątka bedzie. Mieysca tesz te, kedy biorą kamien, tak pod Międzyrzeczem¹⁴, iako y pod Kuniowem, y na inszych gruntach, poniewasz przed tym niewiadome antecessorom moim z osobliw[e]y opatrznosci Boskiei pod czas zaczetego murowania collegium pokazały się, do samego skonczenia¹⁵ murow kosciola y collegium zupełnego służyć będą tymże oycom iezuitom, także gdzie cegłę robią, glinę y wapno biorą na gruncie moim, do zupełnego wystawienia kosciola i collegium temże oycom pozwalam y daię, prosząc, aby na żadną inszą potrzebę zamkową, ani mieyską, ani wieyską tego nie uzywano. Skoro kosciol stanie przy collegium oycow iezuitow w Ostrogu, || [k. 219 v.] ich m[iłos]c panowie executorowie moi albo ich m[iłos]c panowie successorowie z dochodow maietnosci po mnie pozostałych oprocz wyz[e]y mianowanych y legowanych dwudziestu tysięcy złotych polskich temusz collegium powinni będą dac drugie dwadziescia tysięcy złotych¹⁶ polskich na ołtarz wielki, ktory ma bydz czarny, srebrem ozdobiony, a trzecie dwadziescia tysięcy złotych polskich na ołtarz mnieyszy do kaplice ie[g]o m[iłos]ci pana wojewody małzonka mego w tymże koscielie, ktory nie mniej ozdobny, iako y wielki. Do tego blachą miedzianą, a nie ołowianą pobicie kosciola i kaplic kosztem z maiętnosci moich pozostałych chcę mieć, azeby było pokrycie dobre, sami oycowie niech doyrzą, a to wszystko aby bez odwłoki było, proszę, albo iesliby ich m[iłos]c panowie executorowie albo successorowie zwłoczeli, tedy w rok zaraz po dokonczeniu kosciola y kaplic powinni będą na tosz pokrycie kosciola y kaplic miedzią dac do rąk ie[g]o m[iłos]ci xiędza rectora collegium ostrogskiego oycow iezuitow na ten czas będącego summę trzydziesci tysiecy złotych polskich.

---

¹² У публікації П. Клінта замість “przed tym dosyc” помилково: добыć.

¹³ Так у “познанській обляті”, мало би бути: Kołomlem.

¹⁴ У публікації П. Клінта помилково: Międzyrzałem.

¹⁵ У публікації П. Клінта далі додане слово, якого немає в джерелі: się.

¹⁶ У публікації П. Клінта це слово пропущене.

Na wypłacenie długow od rozných collegia ich m[ił]osciow oycow iezuitow w prowincii polskiej zaciągnionych dwadziescia tysiecy polskich złotych naznaczam, a ta summa nalezec bedzie collegium ostrogskiemu, którą odebrawszy ie[g]o m[iłos]c xiądz rector collegium tegosz collegium¹⁷ od ich m[ił]osciow panów executorow albo successorow moich powinien bedzie zaraz dac lubo na wyderkauff komu pewnemu albo za inszym iakiem pewnym kontraktem, aby z dorocznego czynszu na rok przychodzącego namienione długi rozných collegia oyców iezuitow mogły się co rok wypłacać y znosić. A tego czynszu dorocznego także y summy samey dispozytia aby była w ręku ie[g]o m[iłos]ci xiędza prowincyała Soc[ieta]tis Iesu w Koronie Polskiej¹⁸ || [k. 220] na ten czas będącego, chcę y o to ie[g]o m[iłos]ci xiędza prowincyała proszę.

Farny kościół w Ostrogu aby był murowany przez executory testamentu mego albo successory na kształt fary zasławski[ei], proszę. Do kaplice w Wilnie, gdzie leży ie[g]o m[iłos]c pan ociec nasz pan Chodkiewicz na srebro leguię złotych polskich tysiąc. Do kościoła farnego ostrogskiego, gdzie świętey pamięci xiążę ie[g]o m[iłos]c pan stry moy leży, na srebro dwa tysiąca złotych polskich. Spitalowi świętego Franciszka Xawerego, którym w Ostrogu fudowała, dwa tysiąca złotych polskich, które pieniądze niech będą na wyderkauff dane przez ręce ie[g]o m[iłos]ci xiędza proboszcza tegosz spitala, który na ten czas bedzie, a czynsz doroczny od tej summy przychodzący ma bydz do rąk starszego tego spitala oddawany co rok, który aby się na wychowanie ubogich w tymże spitalu mieszkających obracał, xiądz proboszcz tegosz spitala bedzie co rok doglądał tylko, ale nie odbierał ani niem szafował. Także temusz spitalowi ostrogskiemu służyć bedzie dochód doroczny z papiernicy ostrogskiej, a nad to doroczne legumina według ordynatyei ode mnie sobie podaney y opisaney, które z folwarku ostrogskiego na każdy rok mają być wydawane. Do spitala na stronie xiążęcia ie[g]o m[iłos]ci pana krakowskiego tamże w Ostrogu złotych polskich dwiescie. Do spitalów ostrożeckiego, chłopotynskiego, smółderowskiego, berezdowskiego, każdego z nich z osobna po złotych dwuset. A plebani powinni o tych summach wiedzieć i dac one na wyderkauff, z którego czynsz doroczny ma być obracany na spitalne w tychże spitalach mieszkające. Do bursy ubogich studentow przy collegium ostrogskim oycow iezuitow dwa tysiąca złotych polskich do rąk ie[g]o m[iłos]ci xiędza rectora ostrogskiego chcę, aby były oddane. || [k. 220 v.]

Do inszych zaś mieysc oddane być mają te summy. Do świętey Barbary w Krakowie oycom iezuitom cztery tysiące złotych polskich, tamże w Krakowie do nowiciatu przy kościele świętego Szczepana dwa tysiąca złotych polskich, tamże do collegium przy kościele świętego Piotra tamże w Krakowie mieszkającym złotych polskich dwa tysiąca, do collegium lubelskiego tymże oycom złotych polskich dwa tysiąca, do collegium lwowskiego tymże oycom złotych polskich

---

¹⁷ Так у "познанській обляті".

¹⁸ У публікації П. Клінта замість "w Koronie Polskiej" помилково: w Kownie polskiej [prowincji].

dwa tysiąca, do Łucka tymże złotych polskich dwa tysiąca, do Winnice tymże
oycom złotych polskich dwa tysiąca, do Sendomierza tymże oycom złotych
polskich dwa tysiąca, do Kamienca¹⁹ tymże oycom złotych polskich dwa tysiąca,
do Baru oycom tymże złotych polskich dwa tysiąca, do Przemyśla tymże oycom
dwa tysiąca złotych polskich, oycom bossym karmelitom lwowskim złotych
polskich dwa tysiąca, pannom karmelitankom bossym tamże złotych polskich
dwa tysiąca, do kościoła zwiahelskiego złotych tysiąc na srebro, a kościół aby
był murowany przez executora albo successory moje, proszę, wszak iest kamien
i wapno, do ostrożeckiego kościoła złotych polskich tysiąc na srebro, do kościoła
chłopotynskiego złotych polskich tysiąc na srebro, do turewskiego kościoła
złotych polskich tysiąc na srebro, do szpitala zwiahelskiego złotych polskich
tysiąc, ktore na wyderkaufif xiądz pleban zwiahelski obroci, z ktorego czynsz
doroczny na wychowanie szpitalnych ma byc obracany, a przy tym ordinaria
moją ręką podpisana na kazdy rok temusz szpitalowi ma bydz wydawana z
folwarku zwiahelskiego. A uczyniwszy tu koniec oyczystych dobr moich, nie
chcę, abym z macierzystych części || [k. 221] Bogu moiemu nie udzieliła y
osobliwą dziedziczkę Matkę Boga moiego wzięwszy, na czesc ley dobr moich
udzielam ruchomych do kościoła swietego Iana w Iarosławiu przy collegium
oycow iezuитow na ochedostwo koscielne, to iest na srebro odkazuie piec tysięcy
złotych, a osobno iałmuzny do collegium dwa tysiąca złotych polskich, do
Naswietszey Panny tamże w Iarosławiu dwa tysiąca złotych polskich, do panien
zakonnych iarosławskich także złotych polskich dwa tysiąca naznaczam, do
szpitala iarosławskiego Swietego Ducha złotych polskich piecset.

Poddani niepodobna, aby ciężarow nie mieli, za ktore przydzie się sprawowac
przed Panem Bogiem, we wszystkich tedy włosciach moich ostrogskich,
zwiahelskich, turewskich, smidynskich i polskich iarosławskich w nagrodę proszę,
aby były odpuszczone do trzech lat czynsze i fury²⁰, choćby tesz y²¹ nie rok wedle
roku fura, ale iednego czynsz, a drugiego fura asz trzy lata wynidą, w²² Polsce
zas wszystkie podatki y powinności rok podle roku asz do trzech lat. Turowska
tez fura, ktora bywa z rybami, miodami, zwierzyną y inszemi potrzebami, rok
podle roku ma bydz odpuszczona przez trzy lata poddanym tamtey włosci. A co z
popiołami przez rok także do wyscia zupełnych trzech lat. Z poborowych piniędzy
iest²³, ktore pod czas zostawały, z roznych majątności brałam, więc na potrzeby
moie cokolwiek tedy przydzie z porachowania ie[g]o m[i]łos[ci] xiędza Piotra
Zakrzewskiego, ieslibym sama na intencyą mianowaną niz[e]y tey summy nie
zapisala, proszę, aby było oddano ie[g]o m[i]łos[ci] xiędzu rectorowi ostrogskiemu

---

¹⁹ У публікації П. Клінта помилково: Камієнія.

²⁰ Тут і в трьох наступних випадках замість слова “fury” / “fura” в публікації П. Клінта помилково: fory / fora.

²¹ У публікації П. Клінта “tez y” пропущено.

²² У публікації П. Клінта помилково: do.

²³ Так у “познанській обляті”, має бути: reszt (Archiwum Główne Akt Dawnych. – Metryka Koronna 392, k. 4 v.: reszt).

do collegium oycow iezuitow, ktory odebrawszy tę summę od executora albo successorow moich, proszę, aby dał na wyderkauff, z ktorego czynsz doroczny za directią tegosz²⁴ ie[g]o m[iłos]ci xiędza rectora collegium || [k. 221 v.] ostrońskiego oycow iezuitow ma bydz obracany na wykupienie więźniow z niewoli poganskiej.

Z dziesięciny ostroński[ei] wzięłam połtrzecia tysięcy złotych polskich na potrzeby moje – te aby oddane były ie[g]o m[iłos]ci xiędzu Piotrowi Zakrzewskiemu, proboszczowi iarosławskiemu, na ochędostwo kosciola swietego Witalisza w Ostrogu przez mię fundowanego, proszę.

O sługach taką czynię dispozytią, w osobnym rejestrze przy testamencie zostawuję w additamencie, chcąc mieć ten additament takieyze wagi, iako y sam testament. A unizenie proszę, aby ukrzywdzenia zadnego nie mieli, aby snadz krzywda im czyniona pomsty od Boga na domy ukrzywdzających nie zaciągnęła.

Za protektora tey ostatney woliey moiey biorę sobie niasniejszego Krola Ie[g]o M[iłos]ci Pana mego miłosciwego, ktorego unizenie i pokornie proszę, aby iako monarcha mądry i pobożny, zawziąwszy z swiętobliwych przodkow swoich chec do pomnazania chwały Pana Boga w panstwach i krolestwie swoim, w teyze nieustainie pomnazając się oraz y ubogich sierot obroncą y opiekunem zawsze bydz zwykł, w czymem y ia osobliw[e]y y miłosciw[e]y Ie[g]o Krolewskiej M[ił]osci łaski y protect[i]i doznawała, tak y t[e]y ostatney woli moiey iako pozostały w sieroctwie z miłosci y łaski swey raczył byc obroncą y opiekunem, biorąc to wszystko pod osobliwą y miłosciwą panską protectyą swoją, aby tak te legata ostatney woliey moiey, iako y inne fundacie na czesc y chwałę Boga i Tworcy mego i na poratowanie dusz ubogiego ludu w tych tu kraiach odległych odszczepienstwem od kosciola rzymskiego powszechnego zarzonego przemieszkiwających, nadroszszą krwią Chrystusową odkupionych, zapisane y obwarowane do skutku swego iusz po części nie mały za łaską Boską przywiedzione nie były naruszone od łakom[e]y chciwosci ludzkiej albo, strzesz Boze, zatłumione y zepso- || [k. 222] wane.

Niasniejszego tesz y przewielebnego krolewica ie[g]o m[iłos]ci biskupa płockiego unizenie proszę, aby przy zwykłej swiętobliwosci y zarliw[e]y chęci ku czci y ku chwale Naiwyszego Tworcy swego y moich tych sierockich intentiey y ostatney woliey chciał byc promotorem y dozorcą. Executora zas teyze ostatney woli moiey iasnie oswieconego xiązeczia ie[g]o m[iłos]ci Kazimierza Floryana Czaratoryskiego, biskupa na ten czas poznanskiego, iasnie wielmoznego ie[g]o m[iłos]ci pana Stanisława Witowskiego, kasztellana na ten czas sendomirskiego, y iasnie oswieconego xiązeczia ie[g]o m[iłos]ci Michała Czaratoryskiego, starostę na ten czas krzemienieckiego, czynię, ktorzy aby się z tego pobożnego uczynku nie wymawiali i tę wolę moję do skutku y zupełnosc przywiedli, niwczym nie ustępując naznaczon[e]y woli y prosbiey moiey, unizenie proszę. Pewnam, ze Pan Bog, Ktory iest osobliwym oycem sierot, tę łaskę tak Ie[g]o Krolewskiej

---

²⁴ У публікації П. Клінта помилково: tego.

M[ił]osci, iako i ich m[ił]osciom executorom moim stokrotnie zapłaci, a ia iesli godna będę szczesliwosci wieczn[e]y u Pana Boga mego, szczesliwych lat y pomyslnych pociech ich m[ił]osciom przed Maiestatem Pańskim zebrac nie zaniecham. A tu iusz skonczywszy testament moy y ostatnią wolą moię oswiadczywszy, naiaśnieyszego Krola Ie[g]o M[ił]osci Pana mego miłosciwego, iako opiekuna y obroncę tey sieroc[e]y dispositiey ostatniey woli moiey, o pomoc do wykonania teyze woli moiey na czesc y na chwałę Boga moiego y poratowanie bliznich moich tym testamentem oswiadczony, a naiaśnieyszego krolewica ie[g]o m[ił]osci xiedza biskupa, iako dozorcę wykonania mego w tym wszystkim, powtore i unizenie proszę, aby powagą swą do pretkiego y zupełnego wykonania tego wszystkiego testamentu y additamentu iego dopomoc raczyli. Iasnie oswieconego zas xiązecia ie[g]o m[ił]osci Casimirza Floryana Czartoryskiego, bi- || [k. 222 v.] skupa na ten czas poznanskiego, takze iasnie wielmoznego ie[g]o m[ił]osci pana Stanisława Witowskiego, kasztellana na ten czas sendomirskiego, y iasnie oswieconego xiązecia ie[g]o m[ił]osci Michała Czartoryskiego, starostę na ten czas krzemienieckiego, iako executorow wykonywaiących tę ostatnią wolą moię, także ich m[ił]osciow panow successorow moich przez rany y krew Zbawiciela moiego proszę y obowiezuię, aby to wszystko do skutku przyszło wedle unizoney prosby moiey y na straszliwy sąd Boży powolywam tych, ktorzy by iey przeczyc chcieli, prosząc Boga, Tworcę mego, y Matki Iego Przenaswiesz[e]y, aby wszystkie pomsty swoje wylali na przestępuiących wolą umarłych. A ze tak czesto obciążam summienie, nie czynię to dla czego inszego, tylko abym z pewniejszą nadzieią umierała, iz to wszystko według woliey moiey wykonano bedzie. Druga przyczyna, iz patrząc na taką oziebłosc katolików, ktorzy zwykli na dobre uczynki legowane wycienczac dobrą y umnieyszac, luboc nic takowego o ich m[ił]osciach rozumiec nie mogę, ktorzy wielce gorąco o chwałę Boga uymuią się y dla niey wiele dobrego z własnych dobr swoich zwykli czynic. Ręce xiązecia ie[g]o m[ił]osci y innych wzwyż mianowanych ich m[ił]osciow panów executorow moich tey ostatni[ey] woliey moiey we wszystkim dosc uczynią. A ia Pana Boga prosic będę, aby po wykonaniu skutecznym woliey moiey własne ich m[ił]osciow dostatki y szerokie dziedzictwa rozmnazac raczył, wszystkich blogosławienst[w] y łask swoich ich m[ił]osciom przyczyniając.

Do ktorego testamentu przydaię y to, ze tey ostatniey woli moiey zostawuię sobie dobrowolne odmienienie, poprawę, zniesienie y uczynienie additamentu do niego, ktory, iako da Pan Bog, uczynię, podpadac ma we wszystkich swoich punctach pod executią ich m[ił]osciow panow executorow tak, iako y sam testament, || [k. 223] na co wszystko dla lepsz[e]y pewnosci y powagi ten testament ręką moją własną²⁵ przy przyłożeniu pieczęci moiey podpisałam y on iako naiprędz[e]y bydzie mogło byc, xięgami koronnemi ktoremikolwiek authenticznymi pod zakładem sta tysiecy roborowac deklaruię się.

---

²⁵ У публікації П. Клінта це слово пропущене.

Pisan w zamku niepołomickim dnia dwunastego czerwca roku Pańskiego tysiącznego szescsetnego piecdziesiętego pierwszego.

Anna Aloysia Chodkiewiczowa na Ostrogu, woiewodzina wilenska, ręką swą.

Ioannes Suchodolski, ecclesiarum collegiatae Sandecensis et parochialium Niepolomicensis, Niegardoviensis plebanus, Sacrae Regiae Maiestatis secretarius, manu propria.

Zygmunt Trembecki z Łapszowa, ręką swą.

Zygmunt Tarło, ręką swą.

Archiwum Państwowe w Poznaniu. – Castrensia Posnaniensia 699, k. 216-223.

Оригінал: невідомий

Копії:

1. Archiwum Państwowe w Poznaniu. – Castrensia Posnaniensia 699 [Relationes], k. 216-223. Облята заповіту померлої Анни-Алоїзи Ходкевич в познанських гродських книгах. Оригінал документа, завіреного печатками та підписами тестаторки і свідків, пред'явив на уряді познанський канонік Филип Дунін, уповноважений познанського біскупа кн. Казимира-Флоріана на Клевани Чорторийського, 13 квітня 1654 р.
2. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф.П. Максименка, спр. 1708 IV рук. [Acta Iesuitica: Acta Collegii Ostrogiensis], тека 3, № 215 (аркуші без пагінації). Випис з познанських гродських книг (див. № 1), завірений урядовою печаткою і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського.
3. Archiwum Główne Akt Dawnych. – Metryka Koronna 392 [protokołowa księga wpisów za podkaclerzego Andrzeja Trzebickiego], k. 1-5 v. Облята випису з познанських гродських книг (див. № 1) у книзі Коронної Метрики. Документ пред'явили в королівській канцелярії острозькі єзуїти – ректор колегіуму о. Миколай Конажевський і о. Альберт Пшибишевський – 16 травня 1654 р. Початок обляти (вступний протокол) не зберігся. Імена пред'явителів реконструйовані на підставі відомих екстрактів з книг Коронної Метрики (див. № 5, 6). Витяг з познанських книг, який включав, окрім самого заповіту, ще два додатки, був завірений печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського.
4. ЦДІАЛ України. – Ф. 9, оп. 1, спр. 391, с. 39-54. Облята випису з познанських гродських книг (див. № 1) у львівській гродській книзі. Документ пред'явив на уряді Станіслав Жарчинський 23 січня 1661 р. Випис з познанських книг, який включав, окрім самого заповіту, два додатки, завірений печаткою Познанського гродського суду і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського. На випісі позначка про його облятування в «актах меншої королівської канцелярії» (див. № 3) за секретарства Альберта Ляковського (див. № 6, 7).
5. ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 354, арк. 736 зв.-744 зв. Облята випису з книг Коронної Метрики у луцькій гродській книзі. Документ пред'явив на уряді Людвік Журавський 16 червня 1677 р. Випис із книг Коронної Метрики (див. № 3) і вміщений у ньому екстракт з познанських гродських книг (див. № 1) завірени: а) [познанський екстракт] печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського; б) [екстракт з книг Коронної Метрики] печаткою меншої королівської канцелярії і підписами вармінського біскупа і коронного підканцлера Яна-Стефана Виджги та королівського секретаря Миколая Шульца (випис з Метрики виданий у Варшаві 6 березня 1677 р.).
6. ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 441, арк. 137 зв.-144. Облята випису з книг Коронної Метрики у луцькій гродській книзі. Документ пред'явив на уряді уповноважений житомирського мечника Антонія Сенницького Ян-Александр Фашевський

9 березня 1697 р. Випис із книг Коронної Метрики (див. № 3) і вміщений у ньому екстракт з познанських гродських книг (див. № 1) завірені: а) [познанський екстракт] печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського; б) [екстракт з книг Коронної Метрики] печаткою меншої королівської канцелярії і підписами перемишльського біскупа-номіната і коронного підканцлера Анджея Тшебіцького та королівського секретаря Альберта Ляковського (випис з Метрики виданий між 1654 і 1657 рр.).

7. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф.П. Максименка, спр. 1708 IV рук. [Acta Iesuitica: Acta Collegii Ostrogiensis], тека 3, № 216 (аркуші без пагінації). Незавірений екстракт з книг Коронної Метрики (див. № 3), II половина XVII ст. Копія зроблена з завіреного екстракту, до якого була прикладена печатка [меншої королівської канцелярії] і стояли підписи перемишльського біскупа-номіната і коронного підканцлера Анджея Тшебіцького та королівського секретаря Альберта Ляковського (див. № 3, 4, 6).

8. ЦДІАК України. – Ф. 1045, оп. 2, спр. 297, арк. 111 зв.-115. Незавірена копія екстракту з луцьких гродських книг (див. № 6), вписана до візитації Звягельського костелу 1724 р. Копія зроблена з завіреного екстракту, до якого була прикладена печатка [Луцького гродського суду] і стояв підпис Вавжинця-Станіслава Поплавського.

Публікації:

1. [Пероговський В.Г.]. Анна-Алоизия, княжна Острожская, вдова по воеводе виленском, гетмане великого княжества Литовского Яне-Карле Ходкевиче, фундаторша иезуитского коллегиума в Остроге // Волынские губернские ведомости. – Житомир, 1868. – № 59. – С. 215-216; № 62. – С. 247 (за вписом до познанських гродських книг, переклад російською).
2. Testamenty szlacheckie z ksiąg grodzkich wielkopolskich z lat 1631-1655 / Wyd. P. Klint. – Poznań-Wrocław, 2008. – S. 153-160 (за вписом до познанських гродських книг).

№ 2

1651, вересня 12. Неполомиці. –

**Перший додаток до тестаменту Анни-Алоїзи з князів Острозьких,
вдови віленського воєводи Яна-Кароля Ходкевича**

Additament do testamentu, który za równie z istotnym testamentem moim wazny y skuteczny tą ostatnią wolą moją mieć chcę.

Anna Aloysia na Ostrogu y Iarosławiu Chodkiewiczowa, wojewodzina wilenska, iasnie wielmoznego ie[g]o m[iłos]ci pana Iana Karola Chodkiewicza, wojewody wilenskigo, wielkie[go] hetmana Wielkiego Xiestwa Litewskie[g]o, pozostała malzonka.

Przychelaiąc się do testamentu mego w zamku niepołomickim dnia dwunastego miesiąca czerwca w roku Panskim tysiącnym szescsetnym piecdziesiątym pierwszym uczynionego, taki do niego additament, a to z dobrego namysłu mego czynię.

Ich m[ił]osciom panom executorom testamentu mego zawdzięczając pracę na nich ode mnie włożone, naznaczam kazdemu z osobna po trzy tysiące, które kazdemu z ich m[iłos]ciow z majątnosci moich przez wszystkie czas exequowania testamentu moiego na kazdy rok płacone bydz mają. Iey m[iłos]ci pani Elzbiecie

Constantiey z Ostroga Piaseczynskiej, kasztellance kiiowskiej, siestrzenicy moiey, została winna resztę do posagu iey m[iłos]ci, ode mnie należącego, złotych dwa tysiąca – te aby naiprędz[e]y oddane były iey m[iłos]ci, unizenie proszę. Ich m[ił]osciom pannom Kostczankom Zophiey i Annie naznaczam po pięci tysiecy obom, ktore im bez odwłoki oddac mają ich m[ił]osc panowie successorowie. Iego m[iłos]ci xiędzu Maichrowi Michałowskiemu zakonu Soc[ieta]tis Iesu, poniewasz iego m[iłos]c xiądz Kasper Brodowski zakonu takze Soc[ieta]tis Iesu, ktorego pracowitą łaskę w świątobliwey sumnieniu directiey po wszystkim czas sieroctwa mego znałam, przez śmierć dokoczył pracę swey, iako spowiednikowi swemu y na tesz pracę po nim następcy, iałmużny złotych szescset naznaczam, którą ich m[iłos]c panowie successorowie moi z pozostałych || [k. 224 v.] dobr moich co rok do żywota ie[g]o m[iłos]ci tam będą powinni oddawac, gdzie residowac będzie, o co unizenie proszę y sumnieniem obowięzuje. Ie[g]o m[iłos]ci bratu Ianowi Puszkowicowi zakonu Soc[ieta]tis Iesu aptekarzowi, który około zdrowia mego obecnie zostaiąc przy mnie pracował y aptekę swą, z którą do mnie przyiachał, we Zwiahlu pod czas Kozaczyzny zgubił, leguie złotych dwa tysiąca iałmużny, ktore poniewasz ie[g]o m[iłos]c iuż życia dokoczył, aby oddane były ie[g]o m[iłos]ci xiędzu prowincyałowi zakonu Soc[ieta]tis Iesu, na ten czas będącego, pilno proszę.

Wszystkich zas sług moich, ktorých zasługi zyczliwe osobliwą nadgodą zawdzięczyć chcę y w samey rzeczy zawdzięczam, tak iako nizey wyrazę, waruie y proszę pilnie tak ich m[ił]osciow panow executorow testamentu mego, iako y ich m[iłos]ciow panów successorow moich, aby wedle tey dispositiey moiey cale, istotnie, bez wszelkiey uymy, intentiey y woliey moiey wyrazney dosc czynieli y kazdego z nich przy tym, co mu naznaczam, zachowali. A naprzod ktoremukolwiek z nich iakakolwiek dzierzawa z maietnosci moich pozostałych w zasługach naznaczona wyraznie tu w tym additamencie zostanie, na tych aby wszyscy y kozdy z nich z osobna do żywota swego procz wszelkich obligow do służby woien[n]e[y] albo od domowych odległy, chyba samey szczegolney domowy, niewzruszenie zostawali.

Naznaczam przeto panu Woyciechowi Zorawskiemu Uzaczyn i Tupalce, na tymze dozywociu y dziatki iego Iana y Ludwika Zorawskich.

Panu Stanisławowi Chlebowskemu Orey i Kozuszki, a małżonce iego z domu Staniszewskiej rok tylko po śmierci iego ze wszystkimi pozytkami uzywanie.

Panu Macieiowi Chlebowskemu y małżonce iego Iadwidze Domasławskiej Horki || [k. 225] y poki oboie zyc będą, dwiescie złotych iurgieltu dorocznie.

Panu Stanisławowi Rakoieckiemu samemu tylko Kanony.

Panu Waleryanowi Staniewskiemu y małżonce iego Marynie Mołodeckiey²⁶ Lewaszowkę y Ułaszynowkę za Niepołomnym.

---

²⁶ У публікації П. Клінта помилково: Małodeckiej.

Panu Bazylemu Milewskiemu²⁷ y małżonce iego pani Barbarze Pawłowiczowej do żywota oboiga налеzec mają Dłuzek, Pas[z]uki, Szkni[c]e²⁸ y Kotowka.

Pani Boianowskiej niebosczyka Adama Boianowskiego małżonce Mokre y Chorowiec, na których przy dozywociu y summę dwu tysięcy złotych teyże waruię.

Pani Iastrzembskiej z domu Kamienskiej w dozywocie Moniatyn.

Pannie Annie Zakrzewskiej córce moiey krzesney złotych piecset leguię.

Panu Mikołaiowi Brodowskiemu summę złotych dwa tysiąca z tey summy, która iest u Żydow ostrogskich, to iest trzech tysięcy siedmuset y trzydziesci złotych groszy dwudziestu y ieden, na co iest membran. A ze prowiziey przez Kozaczyznę nie dali, trzeba się z nimi o to będzie porachowac, iezeliby ie dosc uczynieli albo do summy prowizyą przyłączyli, kwitu na to nie pokazali.

Panu Ianowi Brodowskiemu Siekierzynce²⁹ y Korytnia do żywota iego naletec ma.

Panu Krysztofowi y Grzegorzowi Brodowskim ostatek smumy, która iest u Żydow tychże ostrogskich, a przy mnie z własney łaski moiey darownym sposobem dwa tysiąca y trzysta złotych polskich po[zo]stałe.

Pani Annie Branickiej samey tylko do żywota Naraiowka y Ułaszynowka przy Naraiowce.

Panu Krysztofowi Kosmowskiemu y małżonce iego Pani Krystynie Chomentowskiej także do żywota oboyga Dołotcze ma налеzec. Tymże w toż dozywocie daię || [k. 225 v.] y Gursczyznę, skoro pani Sobanska umrze.

Panu Stanisławowi Kowalkowskiemu także do żywota iego Komorowka.

Panu Mniszkowi także do żywota Ułaszynowka pod Ostrogiem.

Pani Sobanskiej Gorsczyzna, która skoro umrze, pomieniona Gorsczyzna, iako się przed tym namieniło, ma się wrocic do pana Kosmowskiego y małżonkiew³⁰ iego Krystyny Chomentowskiej dożywotnie.

Pani Ianuszeńskiej cisz poddani, których teraz trzyma we dwu wioskach ode mnie kupnych dozywociem.

Panu Gireckiemu y małżonce iego Katarzynie Malczewskiej³¹ Zaluze.

Panu Olbrychtowi Zborowskiemu y małżonce iego pani Annie³² Sławkowskiej Sieniechow³³.

Panu Alexandrowi Bryskiemu dozywocie na Dworcu³⁴ i Mochilni, tak małżonce iego, iako y samemu, tymże przydaię i Cwilą, zeznawaiąc, ze pomienionej pani Brzyskiej należy summa ode mnie dana, a przez pana Wechadłowskiego za moim concessem na tęsz majątnosc transfundowana, która mu ma bydz oddana.

---

²⁷ У публікації П. Клінта помилково: Molewskiemu.

²⁸ У публікації П. Клінта помилково: Pasnkiszkie.

²⁹ У публікації П. Клінта помилково: Siekierzynec.

³⁰ Так у "познанській обляті".

³¹ У публікації П. Клінта помилково: Malejewskiej.

³² У публікації П. Клінта це слово пропущене.

³³ У публікації П. Клінта помилково: Siemiechow.

³⁴ У публікації П. Клінта це слово написане з малої літери.

Panu Woyciechowi Zmiiwskiemu³⁵, pisarzewi pokoioiwemu y podskarbiemu memu, zapisuię dozywocie na Serbach y Serbinowce³⁶.

Pani Zabłockiey wdowie do zywota iey daię wsi Iurkowczyznę³⁷ y Wyłuski. Na tychze wioskach corce iey pani Michałowskiey dwa tysiąca waruię względem tego, ze rodzicy iey własną summę zgubieli, a drugiey ieszcze niezamężney złotych tysiąc.

Panu Pawłowi Stachurskiemu y małżonce iego z domu Błotnickiey Mohilno³⁸ naznaczam.

Panu Ierzemu Iakubowskiemu y małżonce iego do zywota oboiga Sosnowkę.

Paniey Kanonowey Kolodenka.

Słowikowskie[g]o y małżonkę ie[g]o Okręglicką na wiosce Czernicy³⁹ przy miasteczku tegosz imienia położon[e]y dozywotnie zostawuię.

Stephanowi Iastko- || [k. 226] wskiemu złotych dwiescie y dozywocie na woitostwie Suronowie⁴⁰ po smierci paniei Baranowskiey.

Alexandrowi Chilinskiemu złotych dwiescie.

Dziusze złotych dwiescie.

Zaszczynskiemu daię dozywocie na folwarku, ktory Komor⁴¹ trzymał w Niesiołonnym⁴², iako ma list moy.

Baiszowi złotych trzydziesci y parę sukien falendyszowych nad zasłużone⁴³.

Ciszewskiemu kaplicznemu złotych sto y na parę sukien falendyszu nad zasłużone.

Matyaszowi aptykarzowi złotych trzysta.

Woyciechowi kredencerzowi memu złotych sto.

Moysieiowi⁴⁴ piekarzowi złotych piecdziesiąt.

Stanisławowi karecianemu stangretowi złotych czterdziesci y opatrzenie bez powinności do smierci.

Iakubowi Maiewskiemu wolnosc od powinności mieyskich y złotych dwadziescia.

Innym wszystkim woznicom moim nad zasłużone contentatiey po złotych dziesiatku y wolnosc w domach bez powinności, ktorzy ie mają.

Pawłowi kowalowi z żoną do smierci wolnosc na folwarczku w Płużnym y złotych dwadziescia.

³⁵ У публікації П. Клінта помилково: Żmijewskiemu.

³⁶ У публікації П. Клінта помилково: Serbinowie.

³⁷ У публікації П. Клінта помилково: Jarkowczyznę.

³⁸ У публікації П. Клінта помилково: Mohiów.

³⁹ У публікації П. Клінта помилково: Czerniej.

⁴⁰ Так у "познанській обляті", у публікації П. Клінта: Suwnowie. Має бути: Surohowie (Archiwum Główne Akt Dawnych. – Metryka Koronna 392, k. 7 v.: Surohowie).

⁴¹ Так у "познанській обляті", мало би бути: Komar.

⁴² У публікації П. Клінта помилково: Niesiołownym.

⁴³ У публікації П. Клінта помилково: zasłużonych.

⁴⁴ У публікації П. Клінта помилково: Mojsiecowi.

Ferensowi złotych pięćdziesiąt y opatrzenie z wolnością.

Martonowi Łogoszowemu złotych pięćdziesiąt z wolnością w domu. Kozice dziesiątnikowi, Ferensowi, Wielboikowi, Iurkowi, Felzietemu, Ferensowi, staremu Szyposzowi, Łackowi Szyposzowi – tym wszystkim nad barwę zasłużoną dac po złotych dwudziestu y w domach wolność dożywotną, także w polach y ogrodach, którzy ie mają, bez wszelki[ey] powinności, iesliby osiedli w moich maietnosciah.

Sługom zaś białej płci to naznaczam:

Pani Barbarze Sławkowskiej z Iugoszewa Halowle⁴⁵ w dożywotnią puszczać possessiā, prócz wszelkich obligow. Teyże parę koni y karetkę daruję, do tego dwa tysiące odkazuję, a iesliby wołała Ryszkową Wolą || [k. 226 v.] w Iarosław[s]czyźnie na miejsce Hołoweł, chcę, aby do żywota przy niey zostawała⁴⁶.

Pani Goslinskiej iurgieltu co rok złotych trzysta do żywota iey z prowentow ostrogskich naznaczam.

Paniey Olszewskiej contentatией złotych trzysta nad zasłużone, na co ma list moy.

Pani Wązowskiej⁴⁷ złotych pięćset y żyta stert dwie, które by po stu kop w sobie miały.

Pannie Kuczewskiej złotych tysięcy nad zasłużone.

Pannie Helenie Brodowskiej nad zasłużone złotych tysięcy.

Pannie Teresie Mozgawiance⁴⁸ złotych tysięcy y suknie bławatne, na które już pokupiono bławaty y co iey będzie należało według płace mey w szatach, których do tego czasu już przez kilka lat nie bierze, na co ma kartę moję.

Pannie Bondaszewskiej⁴⁹ złotych tysięcy nad zasłużone y ordynariā coroczną iezeli przy kościele mieszkać będzie.

Pannie Lutomierskiej złotych trzysta y na dwie suknie bławatu, gdziekolwiek będzie.

Pannie Ostrowskiej złotych sto.

Kasi forbotnicy złotych sto, dwie suknie saiove, dwie⁵⁰ brekleszowe y ordynaria coroczna, iesli przy kościele mieszkać będzie.

Kasi karlicy złotych dwiescie, ordynaria do śmierci y na sukienki co rok złotych pięćdziesiąt.

Marysi karlicy złotych sto y ordynaria do śmierci.

Maximkowi karlikowi złotych sto, a iesliby przy kościele mieszkać chciał, dac mu złotych dwiescie⁵¹, y ordynaria, y na sukienki złotych pięćdziesiąt co rok.

Romanowskiemu karlikowi sto złotych y parę sukienek bławatnych.

---

⁴⁵ Так у “познанській обляті”, мало би бути: Hołoweł.

⁴⁶ У публікації П. Клінта помилково: zostawał.

⁴⁷ У публікації П. Клінта помилково: Wazowskiej.

⁴⁸ У публікації П. Клінта помилково: Mojgawiance.

⁴⁹ Так у “познанській обляті”, мало би бути: Bohdaszewskiej (Archiwum Główne Akt Dawnych. – Метрика Коронна 392, к. 4 v.: Bohdaszewskiej).

⁵⁰ У публікації П. Клінта помилково: duże.

⁵¹ У публікації П. Клінта це слово пропущене.

Pannie Dziuszance złotych dwiescie.

Pani Szoltanowey złotych sto.

Pannie Annie Witwickiey złotych sto y co się winno bedzie, porachowac się z nią, gdysz się iey nie dawało przez kilka lat, na co ma miec kartę moię.

Teresie Pasamonnikownie sto złotych y suknią turecką, a siostrze iey młodsz[e]y, ktora za Woyciechem credencerzem moim, złotych piecdziesiąt.

Anusi Tatareczce sto złotych.

Korosteszowskiy Ta- || [k. 227] tarce złotych sto.

Paulinie Tatarce złotych szescdziesiąt y suknią.

Marusze chramey złotych piecdziesiąt na dwie suknie brekleszu.

Fedorce kulawey złotych piętnascie y suknią brekleszową.

Daniłowey prace złotych piecdziesiąt nad zasłużone, a do zywota iey z mężem wolnosc od powinności mieyskich. Krysztofowi piekarzowi złotych sto.

Mimo to wszystko wyzey wyrażono, miałam z dawna y na to osobliwy respect, abym kosciół w miasteczkach moich Zwiahlu, Chłopotynie, Berezdownie, Ostroszku Nowym y w Turowie przeze mnie pobudowane w porządku swym przy własnościach swoich zachowując ich, potomnie y niewzruszenie zostawiła, co osobliwym zapisem grodowym wiecznie stwierdzic miałam nieodmienną wolą, lecz ze mi niespodziane moje nieposobności iako do wyż[e]y wyrażonych, tak y do tego wstręt uczyniły, pilnie proszę y koniecznie miec chęć po ich m[ił]ościach panach successorach moich, aby pomienione kosciół z spitale przy kosciółach pomienionych cale, zupełnie y potomnie przy nadaniach swoich, iako na ten czas są ode mnie zostawione, tak y przez ich m[ił]ościow były zachowane, iako osobliwie inwentarze na osobnych kartach spisane y ręką moją własną podpisane w sobie mają. Dziesięciny tesz do tychze kosciół z pozostałych moich majątności do nich przyległych aby plebanom swym zupełnie oddawane były, których połowicę xieza plebani na ochędostwo koscielne, a połowicę na swoje obescie y xięzy swych obracac mają y powinni będą. A te dziesięciny z szczegulnych tylko tych crescency oddawane bydz mają z zyta, pszenice, ieczmenia, owsa, hreczki y grochu.

Pod łaską y błogosławienstwem Boskim obowiązuę ich m[ił]ościow panow successorow moich, aby przeciwko tey ostatney woli moiey niwczym nie przeczeli. Tak tedy te dispositiā moię wyz[e]y wyrażoną declarowawszy, a wszystkie ze wszystkimi paragrafami, || [k. 227 v.] clausulami y punctami w iedno zabrawszy, pilnie proszę tak ich m[ił]ościow panow successorow, iako i ich m[ił]ościow panow executorow testamentu mego⁵², aby to wszystko cokolwiek tu w tym additamencie iest opisano, tak iako y sam testament we wszystkich swoich okolicznosciach cale, istotnie y skutecznie wykonano było. Więc na ostatek y to miec chęć, iz komukolwiek z czeladzi moiey wzwysz pomienioney dane będą napisane ordynarie doroczne, te lubo z moiem własnym podpisem y pieczęcią moją, lubo tesz z podpisem ręki ie[g]o m[ił]ości xiędza Piotra Zakrzewskie[g]o,

---

⁵² У публікації П. Клінта помилково: tego.

proboszcza iaroslawskie[g]o, będą, aby wszystkie, a wszystkie iakoby ode mnie samey podpisane były, za wazne od ich m[ił]ociow panow successorow moich skutecznie przyjęte y oddawane do zamierzonego wyz[e]y czasu swego, to iest do zywota ich były. Ktory to additament moy aby tym skuteczniejszy był, do testamentu przereczzonego referuię y pod executiā ich m[ił]osciow panów executorow, w nim mianowanych, we wszystkim podaie y on reką moią własną przy przycisnieniu pieczęci moiey podpisałam y xięgami ktorymikolwiek koronnemi autentycznymi w ieden czas z tymze testamentem roborowac, da Pan Bog, mam wolā y będę pod zakładem sta tysięcy złotych.

Działo się w tymze zamku niepołomickiem we wtorek po swiecie Narodzenia Panny Mariey blizszy roku Panskiego tysiącznego szescsetnego piecdziesiątego pierwszego.

Anna Aloysia na Ostrogu Chodkiewiczowa, wojewodzina wilenska, ręką swą.

Archiwum Państwowe w Poznaniu. – Castrensia Posnaniensia 699, k. 224-227 v.

Оригінал: невідомий

Копії:

1. Archiwum Państwowe w Poznaniu. – Castrensia Posnaniensia 699 [Relationes], k. 224-227 v. Облята документа в познанських гродських книгах. Оригінал, завірений печатками та підписами тестаторки і свідків, пред'явив на уряді разом із заповітом і ще одним додатком до нього познанський канонік Филип Дунін, уповноважений познанського єпископа кн. Казимира-Флоріана на Клевані Чорторийського, 13 квітня 1654 р.
2. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф.П. Максименка, спр. 1708 IV рук. [Acta Iesuitica: Acta Collegii Ostrogiensis], тека 3, № 215 (аркуші без пагінації). Випис з познанських гродських книг (див. № 1), завірений урядовою печаткою і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського.
3. Archiwum Główne Akt Dawnych. – Metryka Koronna 392 [protokołowa księga wpisów za podkacierzego Andrzeja Trzebieckiego], k. 6-9 v. Облята випису з познанських гродських книг (див. № 1) в книзі Коронної Метрики. Документ пред'явили в королівській канцелярії острожські єзуїти – ректор колегіуму о. Миколай Конажевський і о. Альберт Пшибишевський – 16 травня 1654 р. Початок обляти (вступний протокол) не зберігся. Імена пред'явителів реконструйовані на підставі відомих екстрактів з книг Коронної Метрики (див. № 5, 6). Витяг з познанських книг, який включав, окрім цього документа, сам заповіт і ще один додаток до нього, був завірений печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського.
4. ЦДІАЛ України. – Ф. 9, оп. 1, спр. 391, с. 54-62. Облята випису з познанських гродських книг (див. № 1) у львівській гродській книзі. Документ пред'явив на уряді Станіслав Жарчинський 23 січня 1661 р. Випис з познанських книг, який включав, окрім «аддітаменту», сам заповіт і ще один додаток, завірений печаткою [Познанського гродського суду] і познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського. На випісі позначка про його облятування в «актах меншої королівської канцелярії» (Коронній Метриці).
5. ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 354, арк. 745 зв.-749 зв. Облята випису з книг Коронної Метрики у луцькій гродській книзі. Документ пред'явив на уряді Людвік Журавський 16 червня 1677 р. Випис із книг Коронної Метрики (див. № 3) і вміщений у ньому екстракт з познанських гродських книг (див. № 1) завірени: а) [познанський екстракт] печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського; б) [екстракт з книг Коронної Метрики]

- печаткою меншої королівської канцелярії і підписами вармінського біскупа і коронного підканцлера Яна-Стефана Виджги та королівського секретаря Миколая Шульца (випис виданий у Варшаві 6 березня 1677 р.).
6. ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 441, арк. 145-150 зв. Облята випису з книг Коронної Метрики у луцькій гродській книзі. Документ пред'явив на уряді уповноважений житомирського мечника Антонія Сенницького Ян-Александр Фашевський 9 березня 1697 р. Випис із книг Коронної Метрики (див. № 3) і вміщений у ньому екстракт з познанських гродських книг (див. № 1) завірені: а) [познанський екстракт] печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді сурогатора Зигмунта Твардовського; б) [екстракт з книг Коронної Метрики] печаткою меншої королівської канцелярії і підписами перемишльського біскупа-номіната і коронного підканцлера Анджея Тшебіцького та королівського секретаря Альберта Ляковського (випис з Метрики виданий між 1654 і 1657 рр.).
7. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф.П. Максименка, спр. 1708 IV рук. [Acta Iesuitica: Acta Collegii Ostrogiensis], тека 3, № 216 (аркуші без пагінації). Незавірений екстракт з книг Коронної Метрики (див. № 3), II половина XVII ст. Копія зроблена з завіреного екстракту, до якого була прикладена печатка [меншої королівської канцелярії] і стояли підписи перемишльського біскупа-номіната і коронного підканцлера Анджея Тшебіцького та королівського секретаря Альберта Ляковського (див. № 3, 4, 6).
8. ЦДІАК України. – Ф. 1045, оп. 2, спр. 297, арк. 115-117. Незавірена копія екстракту з луцьких гродських книг (див. № 6), вписана до візитації Звягельського костелу 1724 р. Копія зроблена з завіреного екстракту, до якого була прикладена печатка [Луцького гродського суду] і стояв підпис Вавжинця-Станіслава Поплавського.

Публікації:

1. [Пероговський В.Г.]. Анна-Алоизия, княжна Острожская, вдова по воеводе виленском, гетмане великого княжества Литовского Яне-Карле Ходкевиче, фундаторша иезуитского коллегіума в Остроге // Волинские губернские ведомости. – Житомир, 1868. – № 63. – С. 251 (за вписом до познанських гродських книг, переклад російською).
2. Testamenty szlacheckie z ksiąg grodzkich wielkopolskich z lat 1631-1655 / Wyd. P. Klint. – Poznań-Wrocław, 2008. – S. 161-165 (за вписом до познанських гродських книг).

№ 3

1653, січня 5. Гнін. –

**Другий додаток до тестаменту Анни-Алоїзи з князів Острозьких,
вдови віленського воєводи Яна-Кароля Ходкевича**

Declaratio punctu w testamencie o pogrzebie moim.

Nie wzruszając w najmniejszym punkcie testamentu mego⁵³ y owszem całego tąż kartą moją potwierdzając, ponieważ plaga Panska nie ustaie, a mnie w zamieszaniu oyczyzny cudze kąty pocierając niewdzięcznym domu życie me kończyć przychodzi, proszę iasnie oświeconego xiązecia ie[g]o m[iłos]ci Florianana Casimierza Czartoryskiego, biskupa na ten czas poznanskiego, iasnie wielmożnego ie[g]o m[iłos]ci pana Stanisława Witowskiego, kasztellana na ten czas sendomirskiego, iasnie oświeconego xiązecia ie[g]o m[iłos]ci Michała Czartoryskiego, starostę na ten czas krzemienieckiego, iako executorow testamentu

⁵³ У публікації П. Клінта це слово пропущене.

meo, do ktorego y tę kartę przydaię chcąc tą tak ważną, iako y testament moy miec, aby mie ich m[ilos]c iako naiprędz[e]y bedzie mogło byc po smierci mey w ktoryszkolwiek residentiey przypadnie ze wszystkiemi do Krakowa, ktorzy na ten czas na usłudze moiey będą, sprowadzieli y tam w kosciółku swietego Macieia przy nowicyacie ich m[il]osciow oyców iezuitow wespoł z iego m[ilos]cią moim || [k. 223 v.] swietey pamięci, ktory iusz tam na⁵⁴ początku tak ciężkiego na oyczynę przypadku ode mnie złożony iest nie tak pochowali, iako racz[e]y złożeli, przydawszy przy tym złożeniu zwyczajną protestacją, ze po uspokoieniu oyczyny wyrazna ta woła moia, abym z pomienionego kosciółka Macieia swietego wespoł z ie[g]o m[ilos]cią moim swietey pamięci przeniesiona do Ostroga y tam w kosciele ich m[ilos]ciow oycow iezuitow pochowana. Nie wkładam iednak ciezaru zadnego na ich m[ilos]ciow panów successorow, aby na te przeniesienie nowe iakie koszty wazyć mieli, samego wielebnego ie[g]o m[ilos]ci xiedza prowincyała, ich m[il]osciow oycow iezuitow, takze wielebnego ie[g]o m[ilos]ci xiedza rectora collegium ostrogskiego, na ten czas będącego, usilnie proszę, aby mię, gdy się dostatecznie oyczyzna uspokoi, prywatnie z pomienionego swiete[g]o Macieia kosciółka do Ostroga zawiesc kazali i w kosciele swym wespoł z ie[g]o m[ilos]cią moim swietey pamięci pochowali. W czym trzymam to o ich m[il]osciach, ze mi ani wozow, ani koni na to przeniesienie załowac nie będą y ostatney woliey moiey tą kartą oświadczoney we wszytkim dosc uczynią. A ia poniewasz iuz więc[e]y odsłuzyc nie mogę, tey ostatney usługi ich m[ilos]ciom przed maiestatem Boskim nie zapomnę. Proszę iednak y obliguję ich m[ilos]ciow panów successorów, aby na to przeniesienie ich m[ilos]ciom tysiąc złotych dali.

Co dla lepsz[e]y wiary przy przycisnieniu pieczeci moiey podpisałam.

W Gninie piatego dnia stycznia roku tysiäcznego szescsetnego piecdziesiätego trzeciego.

Anna Aloysia Chodkiewiczowa na Ostrogu, woiewodzina wilenska, ręką swą.

Archiwum Państwowe w Poznaniu. – Castrensia Posnaniensia 699, k. 223-223 v.

Оригінал: невідомий

Копії:

1. Archiwum Państwowe w Poznaniu. – Castrensia Posnaniensia 699 [Relationes], k. 223-223 v. Облята документа в познанських гродських книгах. Оригінал, завірений печатками та підписами тестаторки і свідків, пред'явив на уряді разом із заповітом і ще одним додатком до нього познанський канонік Филип Дунін, уповноважений познанського біскупa кн. Казимира-Флоріана на Клевані Чорторийського, 13 квітня 1654 р.
2. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф.П. Максименка, спр. 1708 IV рук. [Acta Iesuitica: Acta Collegii Ostrogiensis], тека 3, № 215 (аркуші без пагінації). Випис з познанських гродських книг (див. № 1), завірений урядовою печаткою і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського.

⁵⁴ Слово пропущене у "познанській обляті", але присутнє в обляті в Коронній Метриці (*Archiwum Główne Akt Dawnych. – Metryka Koronna 392, k. 6*).

3. Archiwum Główne Akt Dawnych. – Metryka Koronna 392 [protokołowa księga wpisów za podkacierzego Andrzeja Trzebieckiego], k. 5 v.-6. Облята випису з познанських гродських книг (див. № 1) в книзі Коронної Метрики. Документ пред'явили в королівській канцелярії острозькі єзуїти – ректор колегіуму о. Миколай Конажевський і о. Альберт Пшибишевський – 16 травня 1654 р. Початок обляти (вступний протокол) не зберігся. Імена пред'явителів реконструйовані на підставі відомих екстрактів з книг Коронної Метрики (див. № 5, 6). Витяг з познанських книг, який включав, окрім цього документа, сам заповіт і ще один додаток до нього, був завірений печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського.
4. ЦДІАЛ України. – Ф. 9, оп. 1, спр. 391, с. 52-54. Облята випису з познанських гродських книг (див. № 1) у львівській гродській книзі. Документ пред'явив на уряді Станіслав Жарчинський 23 січня 1661 р. Випис з познанських книг, який включав, окрім «декларації», сам заповіт і ще один додаток, завірений печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського. На виписі позначка про його облятування в «актах меншої королівської канцелярії» (Коронній Метриці).
5. ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 354, арк. 744 зв.-745 зв. Облята випису з книг Коронної Метрики у луцькій гродській книзі. Документ пред'явив на уряді Людвік Журавський 16 червня 1677 р. Випис із книг Коронної Метрики (див. № 3) і вміщений у ньому екстракт з познанських гродських книг (див. № 1) завірени: а) [познанський екстракт] печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського; б) [екстракт з книг Коронної Метрики] печаткою меншої королівської канцелярії і підписами вармінського єпископа і коронного підканцлера Яна-Стефана Видзги та королівського секретаря Миколая Шульца (випис виданий у Варшаві 6 березня 1677 р.).
6. ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 441, арк. 144-145. Облята випису з книг Коронної Метрики у луцькій гродській книзі. Документ пред'явив на уряді уповноважений житомирського мечника Антонія Сенницького Ян-Александр Фашевський 9 березня 1697 р. Випис із книг Коронної Метрики (див. № 3) і вміщений у ньому екстракт з познанських гродських книг (див. № 1) завірени: а) [познанський екстракт] печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського; б) [екстракт з книг Коронної Метрики] печаткою меншої королівської канцелярії і підписами перемишльського єпископа-номіната і коронного підканцлера Анджея Тшебіцького та королівського секретаря Альберта Лясковського (випис з Метрики виданий між 1654 і 1657 рр.).
7. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф.П. Максименка, спр. 1708 IV рук. [Acta Iesuitica: Acta Collegii Ostrogiensis], тека 3, № 216 (аркуші без пагінації). Незавірений екстракт з книг Коронної Метрики (див. № 3), II половина XVII ст. Копія зроблена з завіреного екстракту, до якого була прикладена печатка [меншої королівської канцелярії] і стояли підписи перемишльського єпископа-номіната і коронного підканцлера Анджея Тшебіцького та королівського секретаря Альберта Лясковського (див. № 3, 4, 6).
8. ЦДІАК України. – Ф. 1045, оп. 2, спр. 297, арк. 115. Незавірена копія екстракту з луцьких гродських книг (див. № 6), вписана до візитації Звягельського костелу 1724 р. Копія зроблена з завіреного екстракту, до якого була прикладена печатка [Луцького гродського суду] і стояв підпис Вавжинця-Станіслава Поплавського.

Публікації:

1. [Пероговський В.Г.]. Анна-Алоизия, княжна Острожская, вдова по воеводе виленском, гетмане великого княжества Литовского Яне-Карле Ходкевиче, фундаторша незуитского коллегіума в Остроге // Волинские губернские ведомости. – Житомир, 1868. – № 62. – С. 247 (за виписом до познанських гродських книг, переклад російською).
2. Testamenty szlacheckie z ksiąg grodzkich wielkopolskich z lat 1631-1655 / Wyd. P. Klint. – Poznań-Wrocław, 2008. – S. 160-161 (за виписом до познанських гродських книг).